

Krystýnek, Jiří

Przybyszewski v české literatuře za války a po válce

In: Krystýnek, Jiří. *Z dějin polsko-českých literárních vztahů : vlivy polské literatury a její recepce v českých zemích v letech 1914-1930*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966, pp. 68-84

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119774>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PRZYBYSZEWSKI V ČESKÉ LITERATUŘE ZA VÁLKY A PO VÁLCE

Každý, kdo se zabývá polsko-českými vztahy na počátku dvacátého století, musí nutně věnovat náležitou pozornost také Stanisławu Przybyszewskému, přestože dílo tohoto polského satanisty a nejdůslednějšího dekadenta je dnes už i v samém Polsku dokonale mrtvé a přestože jeho vliv, který zasáhl často i spisovatele lepší, než byl Przybyszewski sám, je – rozumí se – převážně negativní. Avšak v jeho vřelém poměru k české kultuře je i mnoho kladného a intenzita i projevy tohoto přátelského vztahu jsou tak nevšední, že už pouze tím si zaslouží pozornosti. Kromě toho je osobnost Przybyszewského charakteristická pro jistou větev polsko-českých literárních vztahů na rozhraní dvou století, která v období okolo první světové války již odumírá, ale jejíž některé výhonky sahají hluboko ještě až do dvacátých let našeho století.

Vřelý vztah Przybyszewského k Čechům a k Čechám má svůj počátek nepochybně již v devadesátých letech minulého století, kdy Przybyszewski vešel ve styk se skupinou českých literátů, kteří nadšeně přijímali jeho první práce. Jak sám několikrát prohlásil, stal se v Polsku známý teprve prostřednictvím českým. Psal o tom už v dopise Janu Kasprovicovi r. 1898, několik týdnů po svém usídlení v Krakově („Ja przez Czechy przeszedłem do Polski“), opakoval to pak později několikrát znovu při různých příležitostech, vyzdvihl to zejména v článku v časopise „Myśl narodowa“ r. 1923 a podrobně rozvedl v 2. části paměti *Wśród swoich*, vydaných po jeho smrti roku 1930.¹⁾

Toto několikrát opakované prohlášení nebylo snad jen pouhým řečnickým obrátem, v jakých si tento excentrický dekadent nemálo liboval, ani zdvořilým výrazem jeho vděčnosti české literární obci za kladné a obdivné přijetí jeho díla; je podepřeno i významnými uměleckými fakty. Tak např. některá Przybyszewského díla vyšla tiskem poprvé u nás jako český originál. Již roku 1897 vychází nákladem

¹⁾ Srov. Marian Szykowski, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, Česko-polský sborník vědeckých prací II, Praha 1955, 346.

O vlivu Przybyszewského na českou literaturu v devadesátých letech 19. a na počátku 20. století srov. zevrubně též Józef Magnuszewski, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 1951, 105–173. Stanisław Helczyński věnoval ve velké knižní monografii *Przybyszewski*, vyd. v Krakově r. 1958, Przybyszewského vztahům k Čechám dvě kapitoly (str. 167–177, 446–452). Zajímavé údaje, i když v detailech značně nepřesné, přináší také články Jiřího Karáska ze Lvovic *Vzpomínka na Stanisłava Przybyszewského*, *Rozprawy Aventina* 3, 1927–28, 70–71, a *Przybyszewski a literatura czeska*, *Wiadomości Literackie* 1928, nr 18. Poslední článek vyšel také ve francouzském překladě v časopise *Pologne littéraire* 15. 5. 1928.

Moderní revue v Praze *U moře a Epipsychidion*, přičemž *U moře* je prvním dílem, které Przybyszewski psal už polsky (až do té doby psal své práce pouze německy). Nejpopulárnější Przybyszewského drama *Dla szczęścia* bylo rovněž poprvé hráno v Praze v lednu r. 1899 pod názvem *Velké štěstí* podle německé verze dramatu *Das große Glück*.²⁾ Také první část Przybyszewského vzpomínek byla poprvé vydána v českém překladě Vojtěcha Kosnara r. 1925 (viz dále).

Jako český překlad vyšlo rovněž jedno ze tří dramat nešťastné první manželky Przybyszewského, Dagny Juel-Przybyszewské,³⁾ nákladem Moderní revue pod názvem *Hřích* r. 1899, a to hned dvakrát, poprvé v časopise, podruhé jako samostatná brožura (Knihovna Moderní revue, sv. 24, str. 51). Vydání jednoho ze tří literár-

²⁾ Tiskem vyšlo r. 1902 v překladu Arnošta Dvořáka pod opraveným již názvem *Pro štěstí* (Praha, Knapp – Knihovna Divadelních listů, sv. 4).

³⁾ Dagny Juel-Przybyszewska, původem Norka, byla z důvodů dosud nedosti bezpečně známých zastřelena ve svých třiceti letech r. 1901 v Tiflisu jedenadvacitiletým Władysławem Emerykem, který ihned nato sám spáchal sebevraždu. Emeryk byl synem původně velmi zámožného kavkazského průmyslníka a byl Przybyszewskému oddán náklonností až chorobnou. Hel s z t y ň s k i se ve shodě s názory B o y - Z e l e ň s k é h o, který Emeryka velmi dobře znal osobně, domnívá, že Emeryk zavraždil Dagny, aby vysvobodil Przybyszewského z pout, která přelétavého a nestálého básníka již silně začínala tížit, a aby současně Dagny samu uchránil od trudného osudu, který by ji jinak čekal. Boy-Zeleňski též připomíná, že v tifliské tragédii měly možná významnou úlohu i finanční nesnáze Emerykovy otce, které se projevíly i v tíživé existenční situaci Emeryka samého. Emeryk, jemuž byla Dagny i s pětiletým synkem Zenonem svěčena lehkomyšlným Przybyszewským zcela bez prostředků, se po finanční katastrofě svého otce octl pravděpodobně i v zoufalé situaci. Tato krajní finanční tíseň spolu s jeho celkovým psychopatologickým stavem vedla podle všeho k urychlené realizaci tragických záměrů, jimiž – jak se z dochované Emerykovy korespondence zdá – se mladý Dagnin průvodce obíral tajně již delší dobu. (Srov. o tom podrobněji T. B o y - Z e l e ň s k i, *Literatura trumien*, Wiadomości Literackie 1933, nr 44; P. E t t i n g e r, *Tyfliskie echa śmierci Dagny Przybyszewskiej*, Wiadomości Literackie 1934, nr. 51.)

Poslední Dagnin dopis z Tiflisu podává otřesné svědectví, jak zoufale očekávala nešťastná žena příjezd věrolomného manžela, který však vůbec nemínil přijet (srov. S. H e l s z t y ň s k i, *Ostatní list Dagny Przybyszewskiej*, Ruch Literacki, Warszawa-Kraków 1934, březnové číslo). Je příznacné, že Przybyszewski nepříjel ani na pohřeb své choti a svého mladého přítele, který ještě v posledním dopise na rozloučenou mu projevil bezmeznou oddanost a přímo zbožnění. Pro synka Zenona poslal Przybyszewski pítelkyni zavražděné choti Tomaszewskou a sám v dopise Jadwize Kasprowiczové si pouze stěžoval, že ho tifliské události stály mnoho peněz a že bude muset pracovat aspoň rok, než všechny zálohy odpracuje (srov. S t. P r z y b y s z e w s k i, *Listy*, t. I., Warszawa 1937, 271–272).

Podobně padoušky se Przybyszewski zachoval již dříve k své první družce Martě Foerderové, kterou vechal do sebevraždy, a později k úspěštilé a důvěřivé malířce Aniele Pajakové, kterou opustil i s nemanželským dítětem. Jestliže neopustil také svou druhou legitimní choť Jadwigu, kterou odloučil ze šťastného manželství příтели Janu Kasprowiczovi, bylo to jen zásluhou energické paní Jadwigy, která – pozdě poznavši svůj omyl – držela nestálého manžela pevně ve svých rukou.

Uvedl jsem úmyslně několik skutečností, zdánlivě nesouvisících s Przybyszewského vztahy k české literatuře, abych naznačil aspoň v nejzákladnějších obrysech Przybyszewského lidský profil a aby jasně vynikl rozdíl mezi polským satanistou a jeho českými obdivovateli a napodobiteli. Przybyszewski byl i v občanském životě pravý dekadent, zrůdný výstředník, démonický svědce a škůdce, zatímco tzv. česká dekadence, jak správně zdůraznil už S. K. Neumann (*Vzpomínky*, část první, Praha 1931, na str. 150, 151 a jinde), byla spíše maloměšťácká póza, spíše touha lidí, nucených žít v malých, stísněných poměrech, vyrovnat se velkému světu, než skutečný dekadentní satanismus, než skutečná zrůdnost myšlení, kult zla a hrůzy. Odtud ty snahy o aristokratické pozérství, o tzv. „dobré cvropanství“ ve slohu Przybyszewského, o nejbizarnější zvláštnosti a výstřednosti. Již ze stanoviska ryze lidského, neliterárního, je nutno posuzovat naše dekadenty značně příznivěji než Przybyszewského, člověka vnitřně zcela rozvráceného a dědičně zatíženého, slabocha bez morálních zásad, který bez lítosti a výčitek svědomí nechával za sebou lidi zlomené, zničené fyzicky i duševně. Nejlépe vysvitne odlišný charakter našich dekadentů ve srovnání s Przybyszewským na poměru k ženám. Arnošt Procházka, v civilním životě trochu samotářský estét, milující pořádek, klidnou vyrovnanost a životní pohodu, se ženám spíše vyhýbal, než aby je vyhledával, a Jiří Karásek, jak praví Szykowski (l. c., 370), „unikal kobiet, jak diabeł święconej wody“.

ních děl Dagny Przybyszewské dvě léta před její tragickou smrtí způsobilo autorce velikou radost, jak víme přímo z korespondence Przybyszewského, který 17. března 1899 psal Arnoštu Procházkovi: „Zona moja jest bardzo, bardzo szczęśliwa z wydania *Hrzychu*. Prosi bardzo o przysłanie egzemplarza do podpisu.“ (Srov. S z y j k o w s k i, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, 364.) Przybyszewski vyjednával s Arnoštem Procházkou již r. 1897 o vydání všech tří dramát Dagniných v Praze, a to norský. Ujišťoval Procházku, že celý náklad bude v Norsku ihned rozebrán. K vydání však nedošlo. Počátkem r. 1899, kdy Dagny byla již v Krakově, byl vydán pouze *Hřích*, a to v českém překladě.

Dagny sama byla v Praze roku 1900 za okolností ne právě příznivých. Bylo to vlastně nedobrovolné vyhnanství po vážné manželské roztržce a dočasném rozchodu s mužem, když po kratším pobytu u známých ve Lvově ji Przybyszewski poslal pod ochranu svého přítele Arnošta Procházky do Prahy. Dagny, odloučená od dětí, cítila se v cizím městě a neznámém prostředí velmi nešťastná. Przybyszewski sám o tom píše v dopise Aniele Pajakové:

„... pani pisała mi list, w którym mi pisze, że jeżeli mam cokolwiek litości nie nad kobietą, ale obcym człowiekiem, to mam ją wyrwać z Pragi, bo albo oszaleje, albo sobie życie odbierze.“⁴⁾

V roce 1925, po smrti Arnošta Procházky, vzpomínal Przybyszewski s bolestným dojetím na první navázání kontaktu s tímto svým pražským obdivovatelem v době před třiceti lety. Přitom jako vždy vysoko přeceňoval význam jak samého Arnošta Procházky, tak celé české dekadence a jejího časopisu *Moderní revue*:

„Od śmierci jednego z największych moich współczesnych, mego drogiego przyjaciela, Richarda Dehmle, nie wstrząsnął mną tak głęboko żaden zgon, jak zgon Arnošta Procházky, jednego z najwartościowszych ludzi i zarazem artystów, jakich w swym życiu spotkałem.

W ciężkiej żalobie i głębokiej miłości staję nad grobem niezapomnianego „Jedynego, który w najwyższej mierze wypelniał przez całe swe życie hasło Stirnera: Jedyny i jego własność“.

On jest tym „Jedynym“, a jego „Moderní revue“ – to jego własność.“⁵⁾

Tento pasus je charakteristický pro Przybyszewského vztah k českým literárním přátelům. Ukazuje, jak v posledních letech před smrtí vztah předčasně zestárlého, tělesně i duševně zchátralého Przybyszewského k Čechům a k Čechám zvroutil a nabyl až dětské jímavosti a naivity. Celým srdcem upjal se Przybyszewski v dobách svého ústupu ze slávy k svým českým obdivovatelům, kteří jedině mu zůstali plně věrni také v období, kdy efektní ohňostroj jeho nepochybně nevšedního díla po prudkých, oslnivých zazářeních definitivně pohasl nejen v ostatní Evropě, ale také v samém Polsku.

Przybyszewskému se od prvních kontaktů s českými literáty jevily Čechy mylně vždy jako „zaslíbená země modernismu“ (M a g n u s z e w s k i, *Stosunki*, 129). Českou dekadenci si představoval jako široké, mohutně rozrostlé literární hnutí. Vůbec si neuvědomoval, že to byla jen jedna velmi úzká, exkluzivní odnož tehdejší bohatě rozvětvené české literární produkce. Právem připomíná M a g n u s z e w s k i (*Stosunki*, 152), že česká literatura v představách Przybyszewského byly pouze Březina, Karásek, Procházka, Machar a Hlaváček, a dodává, že ani tyto autory neznal

⁴⁾ Stanisław Przybyszewski, *Listy*, t. I, Warszawa 1937, str. 252.

⁵⁾ Stanisław Przybyszewski, *Listy*, wyd. St. Helsztyński, t. III, Warszawa 1954, 600–602. – Przybyszewski zde naráží na knihu individualisty a anarchisty Maxe Stirnera (pseudonym Kaspara Schmidta) *Der Einzige und sein Eigentum*, která vyšla r. 1845. Toto dílo kritizovali Marx a Engels ve své *Německé ideologii*. Srov. též Bedřich Engels, *Ludvík Feuerbach a vyústění klasické německé filosofie*, Praha 1949, 3. vyd., str. 15–16.

Przybyszewski důkladněji. Przybyszewski dokonce několikrát v životě pomýšlel na trvalé přesídlení do Prahy, poprvé roku 1908, neboť se domníval, že by v srdečném a přátelském pražském ovzduší našel optimální podmínky pro svou tvůrčí literární práci.⁶⁾ Zabýval se dokonce myšlenkou stát se českým (!) spisovatelem.⁷⁾

Vřelý a obdivný vztah českých dekadentů k Przybyszewskému nebyl pózou ani pouhým projevem módního tehdy zájmu o dekadentní výstřednosti; byl reálným výrazem neobyčejného vlivu a přímo kouzla, jakým polský satanista na naše dekadenty působil. V něm našli ztělesněno všechno to nevědní, bizarní, zvrácené a ďábelské, po čem ve svém každodenním, úřednický poklidném a šedivém životě pokojných občanů toužili. „Bez Przybyszewského nebylo by *Moderní revue* v té podobě, v jaké si získala slávu, bez Przybyszewského by celý ten ruch šel možná po zcela jiných, méně odvážných cestách,“ napsal Jiří Karásek r. 1928 v posmrtné, polsky otištěné vzpomínce na zemřelého Przybyszewského.⁸⁾

Karáskova slova nebyla nikterak přehnána. Po řadu let byl Przybyszewski neoficiálním hlavním redaktorem a ideologem *Moderní revue* na dálku. Neúnavně zásoboval pražskou redakci z ciziny články, literárně uměleckými výtvary i díly výtvarnými. Pražská *Moderní revue* se stala nejvýznamnějším bojovým orgánem proslulého literárního výstředníka, jehož pohnutý život byl sám o sobě na výsost bizarním románem, plným bouřlivých zvrátů, prudkých radostí a rozkoší, ale i utrpení, bíd, hladu, otrěsných lidských tragédií, cynických klamů i obłudných afér. Przybyszewski sám označil Prahu za bojovou základnu, odkud chce dobýt světa. „*Z Pragi podbijemy świat*,“ píše v jednom z dopisů Arnoštu Procházkovi.⁹⁾

To ovšem bylo především v posledním pětiletí devatenáctého a v prvních letech dvacátého století. Období nejintenzivnější spolupráce Przybyszewského s českými dekadenty a také období nejsilnějšího jeho vlivu na českou literaturu jsou léta 1895–1902,¹⁰⁾ poněkud slaběji se vliv Przybyszewského projevuje v dalších pěti až šesti letech, asi tak do roku 1908. Potom vliv Przybyszewského na čas ochabuje,¹¹⁾ ale neustává. Časově ohraničení Przybyszewského vlivu na českou litera-

⁶⁾ Srov. Jiří Karásek, *Vzpomínka na Stanislava Przybyszewského*, Rozpravy Aventina 3, 1927–28, 70. – Karásek tu píše:

„Przybyszewski zamýšlel tehdy, usaditi se trvale v Praze, ale poměry nebyly u nás podle toho a Przybyszewski zakotvil na delší dobu v Mnichově.“

⁷⁾ Podle přímého ústního sdělení Jiřího Karáska ze Lvovic J. Magnuszewskému. (Srov. Ma g n u s z e w s k i, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, 151.)

⁸⁾ Jiří Karásek, *Przybyszewski a literatura czeska*, Wiadomości Literackie 1928, nr 18. Polský text zní: „Bez Przybyszewskiego nie byłoby „Moderní Revue“ w tej postaci, w jakiej zyskała sobie sławę, bez Przybyszewskiego cały ten ruch poszedłby, być może, po zupełnie innych, mniej odważnych drogach.“ Francouzská verze článku vyšla pod názvem *Przybyszewski et la littérature tchèque* v čas. Pologne littéraire 15. 5. 1928.

⁹⁾ Stanisław P r z y b y s z e w s k i, *Listy*, wyd. St. Helsztyński, t. 1, Warszawa 1937, 132.

¹⁰⁾ Srov. o tom zejména zevrubně u J. Ma g n u s z e w s k é h o, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 1951, v kapitole *Czeszy przybyszewszczyzy*, str. 153–173.

¹¹⁾ Dočasně ochlazení Przybyszewského poměru k Čechám po r. 1908 souvisí také s jistým rozčarováním, které Przybyszewskému přinesl jeho první pobyt v Praze právě onoho roku 1908, kde tehdy připravovali premiéry jeho dramát *Zlaté rouno* a *Pro štěstí*. Z Prahy si Przybyszewski odvezl mnoho slávy, ale málo peněz, což ho, jak se zdá, silně roztrpčilo. V dopise Aniele Pajákové si stěžuje: „W Pradze ohydny klimat. Strasznie się zaziębiłem. Teraz już lepiej. W Pradze były olbrzymie triumfy, ale mało pieniędzy. To skąpy, mieszczański naród.“ (S z y j k o w s k i, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, 370.)

туру pouze do r. 1908, jak se někdy v polské literární vědě traduje,¹²⁾ neodpovídá plně skutečnosti. Není příliš přehráno ani to, co o Przybyszewském napsal Jiří Karásek ještě v roce 1928:

„Wpływ Przybyszewskiego na młode pokolenie literackie był tak wielki, że nawet potem, kiedy Przybyszewski szedł po bardziej odległych ścieżkach literackich niż te, na których myśmy się znaleźli, nie zmniejszył się wcale. Kiedy Przybyszewski zaczął redagować w Krakowie „Życie”, stałem się wiernym jego współpracownikiem, pisząc studia o młodych poetach czeskich. Jest rzeczą pewną, że w Czechach nigdy nie zapomną o Przybyszewskim. Ślady jego są zbyt głębokie i promienne.“ (*Przybyszewski a literatura czeska*, Wiadomości Literackie 1928, nr. 18.)¹³⁾

I když je nutno brát Karáskovo hodnocení pochopitelně se značnou rezervou, v jednom má nesporně pravdu. Karásek správně naznačil, že vliv Przybyszewského ani po roce 1908, ani za první světové války a v prvních letech poválečných zcela nepohasl. Názor – rozšířený částečně i u nás – že Przybyszewského působení na českou dekadenci je pouze typickou záležitostí let devadesátých, charakteristickým jevem z konce století, vyplývá z tendencí zjednodušujících a schematizujících. Hluboký rozvrat měšťácké společnosti, jehož je Przybyszewski jak svými povahovými rysy a osobními osudy, tak svým dílem a celou svou ideologií přímo klasickým představitelem, pokračoval dále a znovu se i navenek se vzrůstající silou projevil již v polovině let dvacátých, kdy nové prohloubení krize liberalistické buržoazní demokracie se v Polsku ohlásilo nástupem fašistických sil k moci.

Je pravda, že v době okolo první světové války zájem o Przybyszewského díla i v oněch kruzích buržoazního čtenářstva, které si dříve v četbě Przybyszewského libovaly, poněkud poklesl. Počátkem dvacátého století objevily se v našem tisku také již první kritické a negativní soudy o Przybyszewském tvorbě. Tak například r. 1901 vychází článek B. R. Máchy, kde autor vytkl Przybyszewskému myšlenkovou prázdnotu, vnitřní ubohost, sebeklam a označil celou jeho filosofii za velký literární bluf, vzniklý jako slepenec z nestrávených a nepřizpůsobených názorů různých filosofů, fyziologů a psychofyziologů.¹⁴⁾ Z téhož roku je i nepříznivý soud o dramatu *Zlaté rouno* v pražských Divadelních listech ve zprávě o provedení hry na lvovské scéně. Píše se tu mimo jiné:

Dramatem tím Przybyszewski zklamal i své nejlepší přátele. „Jak vyjde za hranici sexuelních peripetii, nestojí za nic,“ píše o něm jeden z kritiků.¹⁵⁾

Přes tyto ojedinělé nepřívznivé hlasy zájem o Przybyszewského neutuchl zcela ani za první světové války, kdy např. Stanislav Minařík přeložil Przybyszewského *Děti bíd*y (tiskem vyšlo r. 1918 v edici *Knihy země*).¹⁶⁾ Znovu pak silně oživil v prvních letech po válce. Nelze plně souhlasit se Stan. Helsztyńským, který ve své jinak znamenité monografii uvádí, že prý ani zájezdy do Čech, pro-

12) Srov. např. Stanisław Helsztyński, *Przybyszewski*, Kraków 1958, 176. – Helsztyński to má pravděpodobně z Magnuszewského (*Stosunki*, 172), kterého právě na uvedeném místě obšírně cituje. Magnuszewski i Helsztyński sami pak v dalších partiích svých knih uvádějí fakta, svědčící o vlivech Przybyszewského v českých zemích i po první světové válce.

13) Poprvé psal Karásek o vlivu Przybyszewského na českou literaturu již koncem 19. století v článku *Z najmłodszej literatury czeskiej* (*Życie* 24. 12. 1898). – Článek je pozoruhodný tím, že je to vůbec první zmínka o Przybyszewského vlivu na českou literaturu.

14) B. R. Mácha, *Stanislav Przybyszewski, kritické poznámky*, *Nový život* 6, 1901, 274–275.

15) *Divadelní listy* 2, 1901, 259.

16) Předtím vydal Stanislav Minařík již na počátku války r. 1914 překlad románu *Silný člověk* (*Mocny człowiek*) nákladem Borového v Praze.

pagační články, přednášky, ani pokus usídlit se natrvalo v Praze nemohly po válce oživit v Čechách bývalou Przybyszewského popularitu.¹⁷⁾ Fakta, která sám Helsztyński hned v dalším ve své knize zaznamenává, vyvracejí jeho tvrzení. Je zde uvedena celá řada dokladů o četných stycích Przybyszewského s českým prostředím v letech dvacátých, o jeho neobyčejně vřelém přijetí v Praze a v Plzni aj. Právem zdůrazňuje už M a g n u s z e w s k i, že až asi do roku 1927 patří Przybyszewski stále k nejpobulárnějším polským autorům v Československu.¹⁸⁾

Hned těsně po válce, r. 1919, vyšla poprvé česky proslulá *Černá mše* v překladu Otokara Hanačíka.¹⁹⁾ Tato kniha vzbudila v Praze již před čtvrt stoletím ve své původní německé podobě (vyšla jako německý originál r. 1893 v Berlíně v nakladatelství Fontanově pod názvem *Totenmesse*) neobyčejně veliký rozruch především u tzv. „modernistů“. Nejsilněji působila ovšem na české dekadenty. Jiří K a r á s e k ze Lvovic ještě po letech vzpomínal na mohutný dojem, jaký v něm zanechala tato první knížka Przybyszewského, která se mu dostala do rukou.²⁰⁾ Ohlas silného dojmu z konce století zaznívá ještě na prahu doby poválečné, když překladatel v úvodu označuje *Černou mši* za nejmohutnější dílo Przybyszewského.

V dalším roce 1920 vycházejí dokonce hned dvě knihy Przybyszewského: *Adam Drzazga* v překladu a nákladem Stanislava Minaříka (Knihy země, sv. 5) a *Zlaté rouno* v překladu Bořivoje J. Prusíka-Ščerbinského (České divadlo, sv. 21). Brzy nato, r. 1922, vychází druhé vydání dramatu *Pro štěstí* v překladu Adolfa Černého,²¹⁾ o rok později, tedy dříve ještě než v samém Polsku, satanický román *Království bolestné (Il regno doloroso)*, přeložený Jaroslavem Radimským (Praha 1923, Aventinum). Roku 1925 vychází pak u nás první díl Przybyszewského vzpomínek *Moi współczesni*, a to opět dříve než v Polsku, jako první vydání vůbec, v překladu horlivého plzeňského polonofila Vojtěcha K o s n a r a, který se s Przybyszewským osobně seznámil při jeho pobytu v Čechách r. 1923 a doprovázel ho

¹⁷⁾ „Mimo dośęd licznych przekładów w następnym okresie robi się w latach 1908–1918 głucho o Przybyszewskim w Czechach. Nie pomogły po wojnie wyjazdy do Czech na odczyty, artykuły propagandowe i próba osiedlenia się w Pradze czechskiej w roku 1923.“ (Stan. Helsztyński, *Przybyszewski*, Kraków 1958, 446.) Helsztyńskiego kniha, podávající jinak velmi podrobně a zevrubně životní osudy Przybyszewského, má jisté nedostatky, pokud se týče Przybyszewského styků s Čechami. Pouhé dvě kapitoly z rozsáhlého díla, věnované Przybyszewského vztahům k české literatuře a k českým literátům, neodpovídají ani proporcionálně svým zevním rozsahem významu, jaký v životě Przybyszewského měly jeho styky a vztahy k českému prostředí. O Przybyszewského první návštěvě v Praze r. 1908, osobně pro Przybyszewského i literárněhistoricky důležité, se např. Helsztyński zmiňuje jen zcela letmo.

¹⁸⁾ M a g n u s z e w s k i, *Stosunki*, 150.

¹⁹⁾ Praha 1919, nákladem překladatele. Str. 70. V polském překladě vyšla *Totenmesse* r. 1904 pod názvem *Requiem aeternam*.

²⁰⁾ „Kiedy, znając nazwisko Przybyszewskiego jedynie z krytyk, wystaralem się o egzemplarz *Totenmesse*, chodziłem jak oszołomiony, gdyż Przybyszewski głęboko ujął to, co ja, młodzieniec wówczas osiemnastoletni zaledwie, niejasno wyczuwałem. Dekadencja. Tak jest, to było wyrazem końca stulecia. Dekadencja. To mnie porwało, chociaż nie wiedziałem o istnieniu za granicą całego rozległego ruchu młodzieży literackiej. Procházka, który tkwił wciąż jeszcze w zolowskim naturalizmie, po przeczytaniu *Totenmesse* został pomimo wrodzonego sceptycyzmu tak oczarowany, że skupywał wszystko, co miało jakiś związek z Przybyszewskim, a więc nie tylko jego dzieła, ale i krytyki o nim. Nikt z dzisiejszej młodzieży nie potrafi przedstawić sobie entuzjazmu, z jakim przyjmowano „genialnego Polaka“, piszącego po niemiecku. Kiedy wraz z Procházką powzięliśmy zamiar wydawania bojowego czasopisma „Moderní revue“, myśleliśmy przede wszystkim o Przybyszewskim.“ (Jiří K a r á s e k, *Przybyszewski a literatura czechská*, *Wiadomości Literackie* 1928, nr 18, str. 7.)

²¹⁾ Nikoliv Arnošta Dvořáka, jak omylem uvádí Józef M a g n u s z e w s k i (*Stosunki*, 150). První vydání překladu Adolfa Černého vyšlo r. 1908 ve Světové knihovně nákladem J. Otty. Překlad Dvořákův, vyd. 1902, podruhé nevyšel.

na cestě z Plzně do Mariánských Lázní. Kromě těchto knižních vydání vycházel román *Synové země* v překladu Quida Maria Vyskočila r. 1926 jako románová příloha Moravsko-slezského deníku v Moravské Ostravě.

Také dramata Przybyszewského se u nás v dvacátých letech ještě hrají, zvláště na provinciálních a ochotnických scénách, a román *Silný člověk* měl být dokonce u nás zfilmován.²²⁾ Przybyszewského divadelní kusy byly nepochybně také nejznámější částí jeho díla v širší veřejnosti, a to zvláště díky poměrně četným inscenacím na našich profesionálních i amatérských jevištích. Je však třeba uvážit, že ani v dobách největšího rozmachu české dekadence v letech devadesátých a na počátku dvacátého století se Przybyszewski přes četné překlady a velkou popularitu v literárních kruzích nestal u nás autorem masovým, jako byl bezesporu např. Henryk Sienkiewicz nebo v menší míře např. Wacław Sieroszewski. Sama česká dekadence měla jen úzký okruh čtenářstva, už pro vlastní povahu své tvorby, pro svůj poměr ke skutečnosti a pro své záliby ve zvrácenostech a výstřednostech. Nemohla se proto ani stát četbou širokých lidových vrstev, které se přikláněly zdravým čtenářským instinktem zcela přirozeně k literární tvorbě realistické. A i ti, kteří toužili po četbě romantické, plné barvitého kouzla, fantastiky a exotiky, měli k dispozici půvabné věci Zeyerovy, mnohem lepší než morbidní a perverzovní díla dekadence. Je nesporné, že obdobně zcela neveliký a úzce ohraničený okruh čtenářstva měla také díla Przybyszewského, přes světový věhlas autorův namnoze slohově i kompozičně slabší než formově vybroušené výtvary Karáskovy.²³⁾

Zkoumáme-li příčiny, proč i naše širší veřejnost zachovala k Przybyszewskému přes exkluzivnost jeho díla také v době jeho ústupu ze slávy po první světové válce poměr vcelku kladný a přátelský, zjistíme zajímavý fakt, že zde významnou úlohu mělo i Przybyszewského slovanství. Zní to nepochybně podivně a nepravděpodobně u kosmopolitní osobnosti Przybyszewského, který dlouho psal jen německy²⁴⁾ a jehož *Totenmesse* právě ve svém původním německém rouše na naše dekadenty nejintenzivněji působila. Uvedu však jeden pozoruhodný literární doklad z doby těsně po smrti Przybyszewského, který dosvědčí, jak sami naši dekadenti si Przybyszewského slovanství jasně uvědomovali.

Z roku 1927 máme příležitostnou báseň dnes již téměř zcela zapomenutého básníka Julia Skarlandta, jednoho ze skupiny básníků-epigonů, sdružených okolo Jiřího Karáska ze Lvovic a *Moderní revue*.²⁵⁾ Báseň pod názvem *Za Stanisla-*

²²⁾ Srov. Stan. Przybyszewski, *Listy*, t. III, Wrocław 1954, nr 1572, 1575.

²³⁾ Je zajímavé, že i Marian Szykowski oceňoval Karáskova díla po stránce básnického jazyka výše než práce Przybyszewského. Správně sice mluví o tvorbě Karáskově jako o věci již obdyté, ale zdůrazňuje, že nelze podceňovat básnický jazyk Karáskův a jeho význam pro rozvoj českého literárního jazyka. Mluvě o podobných, ale menších zásluhách Przybyszewského, uvádí: „... językowe zdobycze jego mlodopolskiego żargonu wydadją mi się o wiele bardziej dęte, aniżeli istotne pięknio poetyckiej frazy Karáska.“ (Marian Szykowski, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, 394.)

²⁴⁾ Rovněž dopisy, které Przybyszewski posílal svým českým přátelům, zvláště Arnoštu Procházkovi a Jiřímu Karáskovi, jsou až do konce Przybyszewského života psány výlučně jen německy.

Německy vydal Przybyszewski také demonologickou rozpravu *Die Synagoge des Satan* (1897) a německy připravoval také podobné velké dílo *Die Hexe und die schwarze Magie*, které však už nedokončil.

²⁵⁾ Julius Skarlandt, narozený 31. ledna 1879 v Praze-Žižkově, psal také pod pseudonymy Viktor Arland, J. Brach a pod šiframi J. S., Skar. Zasloužil se mimo jiné o kulturní styky česko-italské. Byl jedním z hlavních spolupracovníků Rožkova *Srdce* a s K. H. Hilarem redigoval revui *Moderní život*. (Srov. F. S. F r a b š a, *Čeští spisovatelé dnešní doby*, Praha 1925, 123.)

vem Przybyszewským byla napsána pro velkou smuteční slavnost, uspořádanou v Praze k uctění památky polského spisovatele,²⁶⁾ má formu sonetu a je zajímavá především tím, že v ní zaznívá i silná nota slovanská. Báseň zdůrazňuje, že Przybyszewského pojala jasnost slovanského nebe, a o proslulém satanistovi se tu mluví jako o velikém synu bratrského Polska. Toto pozoruhodné spojení osobnosti Przybyszewského s myšlenkou slovanské sounáležitosti, tak výrazně vyjádřené představou slovanského nebe a česko-polského bratrství, opětně dosvědčuje, jak silné je v české literatuře a v českém národním společenství vůbec vědomí slovanské sounáležitosti, solidarity a vzájemnosti, že se nakonec objevuje i tam, kde bychom je nejméně očekávali – u českých dekadentů, kteří se ve svých počátcích téměř výlučně napájeli z módních tehdy zdrojů individualistických směrů západoevropských, stejně jako sám hlasatel „nahé duše“, který se k nám ostatně dostal rovněž západoevropským prostřednictvím svými v Německu vzniklými a německy psanými prvními pracemi, které založily jeho světovou slávu.²⁷⁾

Skarlandtova báseň nebyla však prvním zdůrazněním Przybyszewského slovanství. Již r. 1908, když Przybyszewski poprvé přijel do Prahy, aby řídil přípravu premiér svých dramát *Zlaté round* a *Pro štěstí*, vyzdvihl bývalý ředitel Národního divadla F. A. Š u b e r t, sám úspěšný dramatik, známý i v Polsku, v projevu na banketu, pořádaném na počest autorovu po zdařilé premiéře *Zlatého rouna*, že přijetí Przybyszewského se děje „v neobyčejně vřelé atmosféře, pramenící ze sympatií slovanských“.²⁸⁾ Z toho je zřejmé, jak již před první světovou válkou byl Przybyszewski u nás chápán a přijímán nejen jako světově proslulý modernista a věhlasný výstředník, ale také jako Slovan, jako příslušník nám nejbližšího bratrského národa polského.

Později, po válce, když už vlna dekadentismu z konce století pozvolna opadáva, dožívá a přežívá se, i u Przybyszewského v našem prostředí a pojetí stále více do popředí vystupuje jeho slovanský rys a stále více vyvětrává jeho dekadentství, které se v nových poměrech stává již jasným anachronismem a v němž se po časovém odstupu od prvních velkých úspěchů objevuje mnoho násilného a křečovitého, hodně pozerství, literární koketerie a jalové nabubřelosti. S postupem doby se ukázala v plném světle vyumělkovanost a myšlenková prázdnota literárních výstředností, jimiž Przybyszewski ještě před světovou válkou okouzloval část svých vrstevníků a poskytoval jim únik od střízlivé skutečnosti, poznamenané zostřenými společenskými rozpory a prohlubujícími se třídními protiklady, do zručně vymyšleného světa patologických duševních stavů a ďábelských hrůz.

Po světové válce podporovalo zájem o Przybyszewského v českých zemích především vědomí, že zde jde o slovanského spisovatele, který v závažné rychlé době

²⁶⁾ Velké trizny na paměť Przybyszewského se v Praze zúčastnili polský velvyslanec a zástupci československé vlády. Projevy přednesli prof. Marian S z y j k o w s k i za stranu polskou a prof. Jiří H o r á k za stranu českou. K trizně byl vydán umělecky vyzdobený program, v němž kromě básně Skarlandtovy byla otištěna i *Vzpomínka Jiřího Karáska ze Lvovic*.

²⁷⁾ Karel K r e j č í uvádí o slovanských momentech v Przybyszewského vztazích k českým dekadentům toto:

„Przybyszewského dílo ve své době dosti silně zapůsobilo na českou literaturu; tento vliv byl sice přechodný a v jádru nezdravý, ale pro svou dobu byl neobyčejně příznačný. Avšak tato epizoda měla i svůj rys kladný v tom, že u kosmopolitně založených dekadentů probudila cit lásky k národu. Przybyszewski, jak sám přiznává, obrátil se od kosmopolitní tvorby v jazyku německém k tvorbě polské hlavně českým prostřednictvím.“ (Stov. české resumé k Szyjkowského článku *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, Česko-polský sborník vědeckých prací II, 396.)

²⁸⁾ S z y j k o w s k i, *Stan. Przybyszewski w Czechach*, 372.

nabyl proslulosti světové a pronikavě zasáhl do vývoje soudobých evropských literatur především na rozhraní dvou století. To mělo značnou přitažlivost i pro tu část české veřejnosti, která jinak neměla s dekadencí nic společného. Stejně i horoucí čechofilství Przybyszewského mělo zcela jistě nemalou zásluhu na tom, že se jeho sláva a obliba v Čechách nezmensila ani v době, kdy už bylo jeho dílo v evropském literárním vývoji dokonale antikvováno.

Jsou to vlastně spojitě nádoby. Na jedné straně Przybyszewského kladný poměr k Čechům přerůstá ve vášnivý kult všeho českého zejména v době, kdy sláva stárnoucího spisovatele rychle vyprchává především v samém Polsku a kdy Przybyszewski nachází oporu a posilu v nezměněném obdivu svých českých přátel; na druhé straně pak Przybyszewského horoucí čechofilství, u Poláků zvláště v době po první světové válce vzácné, posiluje české sympatie k Przybyszewskému bez ohledu na charakter a zaměření jeho díla, bez ohledu na to, že Przybyszewski tehdy již stále hlouběji zabředával do okultismu, který byl české realistické povaze naprosto cizí.

Také soudobá česká literární věda zde řekla své slovo. Ukázala, že zdůrazňování Przybyszewského slovanství v různých dobách a za různých okolností nebylo ničím libovolným nebo ad hoc vymyšleným. Frank W o l l m a n, jeden z největších znalců slovanských literatur vůbec a slovanství zvláště, napsal o Przybyszewském brzy po jeho smrti r. 1928 ve své *Slovesnosti Slovanů*:

„Evropskou dekadenci, jak krystalisovala v berlínském kruhu Strindbergově, do polského písemnictví uvedl Stanisław Przybyszewski (1868–1927) a zdůraznil při vši internacionálnosti námětů ve vlastní tvorbě některé rysy charakteristicky slovansky a působil proto na krajany a sousedy slovanské, tak zvláště na českou modernu.“²⁹⁾

V červenci r. 1918, ještě před koncem první světové války, pokusil se Przybyszewski poprvé realizovat vážně dávný záměr usídlit se natrvalo v Praze, kde mu jeho přátelé, zvláště Arnošt Procházka, který Przybyszewského v květnu do Prahy pozval, slibovali existenční zajištění a dobré podmínky pro tvůrčí práci. Przybyszewski vypověděl byt v Mnichově a přijel do Prahy i s ženou Jadvigou, která tentokrát byla hlavní iniciátorkou akce, neboť se domnívala, že z Prahy bude mít lepší spojení se Lvovem, kde tehdy bydlely obě její dcery. Avšak neurované poměry a těžká hospodářská situace v Praze koncem války zmařily dalekosáhlé plány na uspořádání přednášek a nové inscenace Przybyszewského dramát. Již koncem července opustil Przybyszewski opět Prahu roztrpčený mimo jiné tím, že v Čechách hrají jeho hry a vydávají jeho knížky, aniž se starají o souhlas autora. Zbytek léta strávili pak Przybyszewští u nadlesního Bielenického v krásných lesích v okolí Rzeszowa a po krátkém pobytu ve Lvově a v jiných haličských městech se vrátili počátkem října 1918 znovu do Mnichova. V dopise příteli Wilhelmu Zielonkovi, usídlenému tehdy rovněž v Bavorsku, píše paní Jadwiga o pobytu v Praze jako o „nieudanej i awanturycznej eskapadzie“.¹³⁾

Zato další zájezd Przybyszewského do Československa v květnu r. 1923 byl jeho nejúspěšnějším pobytem u nás vůbec. Největší pražský sál Lucerna byl dne 9. května 1923, kdy zde měl Przybyszewski proslovit přednášku *U bram tajemnic*, zaplněn velmi početným obecenstvem, které se přišlo podívat na proslulého Poláka a připravilo mu při vstupu na podium bouřlivé ovace. Przybyszewski, pohnutý až k slzám panegyrickým úvodním slovem Karáskovým i neobyčejně vřelým přijetím

²⁹⁾ Frank W o l l m a n, *Slovesnost Slovanů*, Praha 1928, 204.

³⁰⁾ Stan. P r z y b y s z e w s k i, *Listy*, t. III, Wrocław 1954, str. 103, pryzpis 1.

publika, byl tak rozechvěn, že teprve po delší době se uklidnil natolik, aby se mohl ujmout slova.³¹⁾ Ohlas večera v českém tisku byl však značně rozdílný. Referát Jiřího Karáska ze Lvovic, který otiskly Literární listy, je psán ve stejně vřelém přátelském tónu, jakým se vyznačovalo vstupní Karáskovo slovo i celá atmosféra večera. Naproti tomu objektivní posudek večera v Lidových novinách posuzuje vystoupení Przybyszewského střízlivě a zdrženlivě a nikterak nezastírá fakt, že Przybyszewského dílo i celý literární směr, jehož je představitelem, je již věci překonanou a odbytou.^{31a)} A tak i z tohoto posudku je zřejmé, jak velký podíl na vřelém přijetí, jakého se v pražské Lucerně Przybyszewskému dostalo, měla okolnost, že tu šlo o spisovatele z bratrského slovanského národa a že tento spisovatel byl znám jako veliký přítel Čechů.

Neobyčejně srdečně byl Przybyszewski přijat také v Plzni, kam byl pozván tamějšími polonofily Kosnarem a Merglem a kde dne 12. května přednesl s velkým úspěchem svou báseň *Chopin a národ*, a to způsobem „strhujícím“, jak píše korespondent v deníku „Kurier Warszawski“. Tentokrát se Przybyszewskému podařilo zvládnout malý prostor plzeňského sálu hlasově neporovnatelně lépe než velký sál v pražské Lucerně. I zde mu obecenstvo připravilo nadšené ovace.

Ještě roku 1925, kdy měl Przybyszewski znovu přijet do Prahy, psalo o něm České slovo dne 13. července jako o „polském spisovateli světové slávy“ a „starém, osvědčeném příteli našeho národa“. K ohlašované návštěvě Prahy však tehdy ani později již nedošlo. Przybyszewski byl po své pražské přednášce v Československu ještě všeho všudy třikrát (1923, 1924, 1925), pokaždé však jen na tatranském Štrbském Plesu, odkud si i s manželkou vždy odváželi nejlepší vzpomínky na pohostinné, přátelské prostředí a přírodní krásy našich Tater.³²⁾

Úspěch zájezdu do Československa roku 1923 znovu oživil Przybyszewského úmysl usídlit se v Praze. Byl by se velmi rád stal polským kulturním atašé v Praze a zahájil v tom směru jednání s polským ministerstvem zahraničních věcí, to však nevedlo k žádnému výsledku. Slabou útěchou mu byla všestranná přízeň ze strany československých vládních míst (např. poskytnutí volné jízdenky první třídy pro všechny trati československých státních drah, jak o tom píše v otevřeném listě *Ku zgodzie z Czechami*),³³⁾ která ještě posilovala jeho vášnivě čechofilství. Ještě několik měsíců před smrtí v interviewu s redaktorem Prager Presse B. Fialou Przybyszewski prohlásil, že není snad v Polsku ani jediného člověka, který by si přál upřímněji těsné literární svazky a co nejširší kulturní spolupráci mezi Polskem

³¹⁾ Srov. o tom rovněž obsírný referát v deníku „Kurier Warszawski“ ze dne 30. května 1923, přetištěný v Helsztyňského vydání Przybyszewského korespondence (Przybyszewski, *Listy*, t. III, Wrocław 1954, 333–334).

Referent tam mimo jiné píše o popularitě Przybyszewského v Československu:

„Zaznamyć trzeba, że Przybyszewski należy do najpoczytniejszych pisarzy w Czechosłowacji. Wszystkie jego dzieła są przerobione na język czeski, wszystkie dramaty grane w teatrach Czechosłowacji.“

Tvrzení, že Przybyszewski patří k nejčtenějším spisovatelům v Československu, je ovšem značně přehnáno, jak už zdůvodněno výše.

^{31a)} Oba referáty, v Literárních listech i Lidových novinách, vyšly dne 11. května 1923.

³²⁾ Srov. Przybyszewski, *Listy*, t. III, 386–387.

³³⁾ Otevřený list Adolfovi Nowaczyńskému *Ku zgodzie z Czechami* vyšel v Nowaczyńského týdeníku „Mysł Narodowa“ ve Varšavě dne 20. října 1923 v době polsko-českého sporu o Javorinu a byl částečně přetištěn v Československých novinách. Szyjkowski (*Stanisław Przybyszewski w Czechach*, 383) označil Przybyszewského velmi pozoruhodný článek za „najbardziej gorące wyznaczenie czechofilskiej wiary, jakie znamy“.

a Čechami než on, Przybyszewski. A vyjádřil přímo přání po sjednocení obou kultur a srdcí.³⁴⁾

Důkazem, že ani přímý vliv Stanislawa Przybyszewského na českou literaturu poválečnou ještě zcela nepohasl, je Karáskův román *Ganymedes*, který vyšel r. 1925 jako třetí část *Románů tří magů*.³⁵⁾ Toto dílo z pozdního období Karáskovy tvorby je ve své tematické oblasti zajímavou kombinací antické báje o Ganymedovi a staropražské pověsti o golemovi. Ve své významové, tj. ideové a emocionální oblasti je však Karáskův román vyhrocen až do psychopatologické zrůdnosti důslednou, nijak nezastíranou adorací homosexuality a lesbismu. Hlavně z toho důvodu je dnes, rozumí se, jen literárněhistorickou kuriozitou a snad i psychopatologickým dokumentem, příznačným pro zájmy a záliby autora.

Vliv Przybyszewského je výrazný zvláště od XII. kapitoly románu, kde se začíná historie nového golema, stvořeného podle modelu Radovana, hlavní postavy románu; Radovan se stane v konečné fázi děje novodobým Ganymedem, neboť v zápase s oživlým dvojníkem, v němž oba nakonec hynou, má dojem, že je orlem unášen do nadoblačné výše jako starověký Ganymedes.³⁶⁾ Ganymedovské motivy však prostupují jen poměrně malou část knihy; setkáváme se s nimi jen v kapitolách úvodních a v kapitole předposlední. Převážná část románu, od kapitoly XII. do kapitoly XXXVI., je věnována zobrazení úsilí dánského talmudisty Jörna Mollera, který se snaží sestrojít umělého člověka, jako kdysi pražský rabi Lev Jehud podle staré pověsti stvořil z hlíny golema Jossila.³⁷⁾ Moller po velkých obtížích dešifruje kryptogram na náhrobku rabinově na starém židovském hřbitově, rozluští jeho tajemství, chce však dojíti dále než starý rabin, chce místo něměho golema stvořit umělého člověka, který by mluvil. Tato golemovská historie je vlastní dějovou páteří románu a na její definitivní zformování se všemi okultistickými detaily měl rozhodující vliv Przybyszewski.

Przybyszewski se zejména v době po první světové válce intenzivně zabýval studiem okultismu, kabaly a vůbec tzv. černé magie. Vracel se tak k svým demonologickým a satanistickým studiím z konce 19. století, z nichž tehdy vzešla veliká pseudovědecká rozprava *Die Synagoge des Satan* (1897), pojednávající o kultu Satanově a tzv. černých sších, a zamýšlel napsat rozsáhlé dílo s názvem *Die Hexe und die schwarze Magie*. Pro toto dílo sebral již z valné části materiál, částečně i zpracoval, ale dílo nedokončil, prý pro nemožnost prostudovat vzácné latinské prameny v mnichovské knihovně, když mu bavorská vláda odepřela povolení k pobytu. Místo toho napsal jen satanický román *Il regno doloroso*,³⁸⁾ jehož děj je vzat z procesu proti čarodějnicím ve Francii r. 1610. Román je již jasným dokladem Przybyszewského ústupu ze slávy; dokonce i v přátelsky nakloněných českých zemích jej čtenářstvo i kritika přijaly rezervovaně a chladně. Zamýšlený druhý díl pod názvem *Energumeneae (Opętane)* však již Przybyszewski nenapsal, přestože se ještě r. 1926 tímto plánem obíral a žádal Adama Bara v Jagellonské knihovně v Krakově, aby mu opatřil některá vzácná

³⁴⁾ Józef Magnuszewski, *Stosunki literackie polsko-czeskie w końcu XIX i na początku XX wieku*, 152.

³⁵⁾ První část *Románů tří magů* vyšla r. 1907 pod názvem *Román Manfreda Macmillena*, druhá část, *Scarabeus*, roku 1908. *Ganymedes* vyšel po mnohaleté přestávce teprve roku 1925 jako jedenáctý svazek Spisů Jiřího Karáska ze Lvovic nákladem Aventina (dr. Otakara Štorcha-Mariena) v Praze. Š t o r c h - M a r i e n a sám byl v dobrých stycích s Przybyszewským.

³⁶⁾ *Ganymedes*, syn trojského krále Trosa a nymfy Kallirhoé, byl podle staré řecké pověsti pro svou neobyčejnou jinošskou krásu orlem unesen na Olymp, kde se stal číšníkem Diovým.

³⁷⁾ Pověst o golemovi není svým původem vlastně staropražská; je z talmudu, kde se mluví o Josefu Sedovi, zpoila démonickým zjevu a zpoila člověku, který věrně sloužil různým velkým rabinům, pomáhal jim a často je vysvobodil z vážných nebezpečí. Tento Josef Seda je praotecem a pravzorem všech ostatních golemů. „Jossile“ je zdrobnělina osobního jména Josef.

³⁸⁾ Vyšel, jak už uvedeno výše, poprvé v Praze v překladu Jaroslava Radimského a v úpravě V. H. Brunnera r. 1923 pod názvem *Království bolestné* nákladem Aventina.

literární díla, týkající se posledních ďáblem. Proslavil po roce 1920 pouze řadu přednášek o černé magii, okultismu a satanismu ve všech větších městech Polska. Hel s z t y ń s k i³⁹⁾ charakterizoval Przybyszewského studie a přednášky o okultismu a životě záhrobním jako tlachání nebo blouznění ("majaczenia"), nepodepřená skutečnými odbornými znalostmi historickými, filologickými a filosofickými, a označil Przybyszewského za ryziho diletaanta a šarlatána v tomto oboru. V rámci těchto okultistických a hebraistických studií se Przybyszewski zajímal živě také o historii golema, kterou – ač to zní zcela nepravděpodobně u vzdělance 20. století – bral naprosto vážně a vůbec nepovažoval snad za pouhou pověst nebo fantazii.⁴⁰⁾

Na Karáskova *Ganymeda* měl Przybyszewski značný a v mnohých partiích přímo rozhodný vliv ne tak svými vlastními díly jako spíše svými radami, směrnicemi a podněty. Przybyszewski obstaral Karáskovi nový, u nás neznámý materiál o golemovi i jeho legendárním domnělém tvůrci a sám ho zasvětil – aspoň v mezích svých diletantských, i když rozsáhlých znalostí – do základů kabaly a hebraistiky.

Podle svědectví Karáskova se Przybyszewski sešel s tímto svým nejvěrnějším pražským přítelem při svém pobytu v Praze v květnu r. 1923.⁴¹⁾ Karásek mu vyprávěl o svém *Ganymedovi*, v němž chtěl znovu literárně zpracovat problém umělého člověka, golema. Šli spolu na starý židovský hřbitov, kde si prohlíželi náhrobek velikého rabína. Przybyszewski se velmi zajímal o Karáskovu práci a slíbil, že ho seznámí s židovským talmudistou, žijícím v Gdańsku a zabývajícím se studiem golemovské problematiky z hlediska okultismu a magie. Przybyszewski pak skutečně spojil Karásku s gdańským hebraistou a okultistou Saulem Blumem,⁴²⁾ který dodal

³⁹⁾ Stan. Hel s z t y ń s k i, *Przybyszewski*, Kraków 1958, 440.

⁴⁰⁾ Srov. J. M a g n u s z e w s k i, *Stosunki*, 161.

⁴¹⁾ Srov. Jiří Karásek ze Lvovic, *Vzpomínka na Stanisłava Przybyszewského*, Rozprawy Awentina 3, 1927–28, 71.

Několik týdnů před svou smrtí r. 1951 vylíčil Karásek v interview s prof. Szykowskiým věc podstatně jinak. Vyprávěl, že prý se setkal s Przybyszewským v Praze již r. 1890 (!) a že prý již tehdy šli spolu na židovský hřbitov, poněvadž se oba zajímali o záhadný problém golema. A Przybyszewski prý již tehdy dal Karáskovi jisté podněty, kterých Karásek využil ve své *Gotické duši*. S z y j k o w s k i (*Stanisław Przybyszewski w Czechach*, l. c., 347) k tomu správně poznamenává, že v roce 1890 se Przybyszewski a Karásek ještě vůbec neznali; Karásek se o Przybyszewském dověděl až r. 1895 a první kontakt spolu navázali až r. 1897, a to jen ještě nepřímou, vzájemnou korespondencí. Przybyszewski přijel do Prahy poprvé až r. 1908, tehdy se také poprvé mohl osobně setkat s Karáskem a nepochybně i setkal. Citovaný článek z *Rozprav Awentina*, psaný Karáskem šestapadesátiletým, je naproti tomu ve shodě se skutečností. V r. 1923 Przybyszewski skutečně s Karáskem rozmouval o problematice golema, jak dosvědčují i Przybyszewského listy a zázisky, a tehdy pravděpodobně byli spolu i na starém židovském hřbitově, jak o tom Karásek ve své *Vzpomínce* vypravuje. O čtyřicet let později posunul již osmdesátiletý Karásek ve svých představách a selhávající paměti návsťu Przybyszewského, rozhovor o golemovi a cestu na židovský hřbitov z r. 1923 až do r. 1890, kdy se s Przybyszewským ještě vůbec neznal, neuváživ, že on, Karásek sám, byl tehdy mladík teprve devatenáctiletý a že Przybyszewski tehdy ještě téměř nic literárně neznamenal.

V jinak spolehlivé *Vzpomínce* z r. 1927 jsou však rovněž některé údaje, které neodpovídají skutečnosti. Tak např. Karásek tu uvádí, že v r. 1900, kdy byla v Praze Dagny Juell-Przybyszewska, byl s ní i Stanisław Przybyszewski. To není možné. Przybyszewski byl v Praze poprvé, jak už uvedeno, až v r. 1908, a to s druhou chotí Jadwigou. Nešťastná Dagny byla tehdy už sedm let mrtva. Karásek zde nepochybně anachronisticky zkontaminoval pobyt Dagnin v r. 1900 a Przybyszewského v r. 1908. Rovněž nesprávně uvádí, že prý paní Dagny „opustila Przybyszewského s nadaným mladým básníkem Brzozowskim a zahynula, jím zastřelena ze žárlivosti, tuším někde až na Kavkaze, načež mladík sám skončil sebevraždou“. Dagnin citel Stanisław Korab-Brzozowski skutečně se otrávil ve svých 25 letech, prý z nešťastné lásky k ní, ale již 29. dubna 1901, tedy ještě před odjezdem Dagny a Władysława Emeryka do Tiflisu. Dagny byla Emerykem zavražděna dne 5. června 1901.

⁴²⁾ Saul Blum byl v letech 1920–1934 ředitelem školy a učitelem hebrejštiny v Gdańsku. Byl znamenitým znalcem bible a talmudu. Na doporučení učeního rabína Abrahama Chena se Blum sám ohlásil u Przybyszewského jako učitel hebrejštiny. Společně pak studovali *Starý zákon* v hebrejském originále a také německá a francouzská kabalistická díla. Spojení Przybyszewského se Saulem

Karáskovi celou řadu zajímavých podrobností, neznámých v dosavadní běžné literatuře o tomto tématu. Karásek jich pak vydatně použil v podstatné části svého románu. Také Przybyszewski sám opatřil Karáskovi množství materiálu, zasvětil Karáska do základů okultismu, kabaly a hebraistiky, dal mu řadu pokynů a podnětů jednak již ústně v Praze, jednak písemně z Gdańska. Spojil Karáska i s dalším gdaňským hebraistou rabinem Abrahamem Chene, zmíněným už v poslední poznámce, a hned v červnu a červenci r. 1923 poslal Karáskovi některá základní okultistická díla, např. stručnou dvoudílnou encyklopedii okultismu od Lothara Mewesa a *Gnosis* Wolfganga Schultza. Jak upozornil už Szyskowski, celá druhá (větší a závažnější) část *Ganymeda*, počínající kapitolou XII., je výsledkem rozhovorů s Przybyszewským a jeho okultistických pokynů a připomínek.

Przybyszewského vliv se tedy projevil, jak už naznačeno výše, především v tematické oblasti díla, pro jehož partie o golemovi dodal Przybyszewski hlavní materiál. V jazyku, stylu a kompozici je však Karáskův román stejně jako předchozí dvě části *Románů tří magů* a jako jeho „obnovené obrazy“ *Zlatý triptych*, *Posvátné obně* aj. poplatný spíše Juliu Zeyerovi. Stylová příbuznost a poplatnost je tak nápadná, že je to přímo jistý druh neozeyerismu, vyhnaného ovšem až ad absurdum, k abnormitám a zvrácenostem. Zeyer také příznivě ovlivnil celý charakter knihy; jeho vliv má hlavní zásluhu na tom, že román přes výstřednosti a perversity, které se zálibou vylučuje, nepodlehł plně temné, démonické beznadějnosti prací Przybyszewského. Převažuje v nich zeyerovská barvitost, náladovost a půvabná romantičnost nad syrovou, ponurou sataničností Przybyszewského.

Snad ani Růžena Svobodová nebyla bez vlivu na některé jemně odstíněné náladové obrazy. Jsou zde znamenité partie krajinných líčení, jakoby vyňaté přímo z *Pokojného domu*:

„Léto se schylovalo ke svému konci. Stromy ještě neopadaly, traviny ještě neschly, ale podzemní barvy se již přihlašovaly. V alejích hořely žhavé koruny javorů, buky a plané višně se zardívaly do šarlátu, bízy měkce ztály.

Vila byla den ze dne osamělejší, a její obyvatelé se chystali k odchodu.“ (Str. 39.)

V takových partiích Przybyszewski nepůsobil vůbec. Podobné pasáže jsou zcela ve stylu nejlepších slovesně uměleckých tradic české literatury. Nebo jiné místo, upomínající přímo na Jiráskova líčení staré Prahy:

„Bylo to v jednom z oněch malebných domů na nových zámeckých schodech pod věží trubačskou, jejichž zadní části směřují do hradní stráně a kde se vystupuje z prvního poschodí do dvojnásobných terasovitých zahrad, spojených zvětralými schody, odkud se otevírá ze zčernalých gloriétů tak uchvacující vyhlídka na zrudlé prejzové střechy malostránské s tyrkysovou bání mikulášskou nad nimi.“ (Str. 40.)

Přes základní dekadentní atmosféru knihy, přes chorobný až individualismus, aristokratický izolacionismus a erotické zvrácenosti dere se místy nezadržitelně na povrch zdravá láska k životu, k přírodě, k životní plnosti, touha poznat vše-

Blumem spadá hlavně do roku 1923 a 1924, tedy do doby, kdy byl v živém kontaktu s Karáskem a přímo se podílel na definitivní podobě *Ganymeda*. Przybyszewski se také zajímal o Blumovu monografickou práci o poznaňském rabinovi Akibovi Eigerovi z 19. století, což ho ještě více s Blumem sblížilo. (Srov. Saul Blum, *Moje wspomnienia o S. Przybyszewskim*, Nowy Dziennik, Kraków 7/IV 1936.)

Karásek sám jméno gdaňského talmudisty ve Vzpomínce na Stanislava Przybyszewského ani v žádném jiném svém článku neuvádí; zjistil je až Magnuszewski v osobním interview s Karáskem. (Magnuszewski, *Stosunki*, 161, 191, pozn. 8.) Srov. též Heltztyński, *Przybyszewski*, 440–441.

chny krásy, které život skýtá, a vychutnat je aspoň literárně. Jsou tu i místa opti-
mistická, plná zvědavého zájmu a kladného poměru k ryze pozemským, hmotným
krásám světa:“

„Mr. Adrian Morris byl vlastně celý svůj život na cestách. Byl z velmi bohaté rodiny. V Anglii
měl statky, jež mu zabezpečovaly hmotnou nezávislost.

Dovedl hovořit z vlastní zkušenosti o všech krásách světa. Byl zdomácnělý v ulicích Ria de
Janeiro, lemovaných ohromnými palmami, stejně jako v japonské krajině s rozlitou hladinou vody,
v níž se obrází snůh Fudži Džamy. Vcházel do Pekingu pohádkovou branou, procházel předměstím
Mombassy, kde se hemžili černoši, odění bílými rouchy, krácel egyptskou vsí s hájem datlových
palem. . . Znal tajemství císařských hrobů mukdenských a zavěsil papírovou modlitbu na strom
před budhistickým chrámem ceylonským. Díval se z tureckého hřbitova na záliv smyrnský a vzpo-
mínal havajských polí ananasových.

Na Prahu se těšil; bylo to pro něho starobylé, středověké město, nad nímž se rozsvěcují dosud
v noci hvězdy Rudolfovy a Valdštýnovy. Chtěl v ní ztrávit celý rok a najmouti si k tomu účelu
v nějaké opuštěné ulici malostranské byt, kde by žil zcela zapomenut, oddán jen studiu tajných věd,
čestě Paracelsa . . .“ (Str. 21.)

Takovéto partie jsou převážně jen na počátku knihy. Brzy však převládá fantas-
tika nadobro. Téměř dvě třetiny románu jsou věnovány zobrazení úsilí o stvoření
nového golema, který tentokrát má mít podobu mladého, krásného muže jako
starověký Ganymedes a má se stát po všech stránkách umělým člověkem mnohem
dokonalejšího typu, než byl Jehudův staropražský golem Jossile, plnicí jen otrocky
příkazy svého tvůrce. Mollerův Ganymedes se má stát umělým člověkem myslícím,
cítícím a mluvícím jako skutečný živý člověk.⁴³⁾

Tyto partie knihy, které v obsáhlých popisných pasážích jsou přímo encyklopedií
všeho toho, co okultní hebraistika nashromáždila okolo starobylé talmudské a po-
zději staropražské pověsti o golemovi, jsou zřejmě materiálově zcela závislé na
podrobných údajích, dodaných Karáskovi Przybyszewským a jeho gdaňskými ži-
dovskými přáteli nebo čerpaných z literatury, kterou Przybyszewski Karáskovi
poslal. Zda Karásek historii o golemovi věřil jako jeho polský informátor a zda
bral vážně všechnu tu naivně pohádkovou směs bizarních ceremonií, nutných pryč
k oživení mrtvé hlíny, není známo. Je možno však považovat téměř za jisté, že
nikoli. I při jeho výstředních sklonech bylo v něm příliš mnoho českého racionalismu
a realismu. Spíše než okultistický problém ho zaujala romantičnost příběhu a kouzlo
staré pověsti; přivábila ho možnost vylíčit pitoreskní prostředí staré Prahy, evokovat
atmosféru zapadlých uliček a zákoutí, která se od dob Rudolfových ani příliš ne-
změnila a kterou Karásek tak vášnivě miloval a mnohokrát s nemalou básnickou
silou zobrazil. Jsou to nejlepší místa jeho knih.

Rovněž je jisté, že se Karásek zabýval myšlenkou zpracovat znovu golemovskou
historii již dávno před rozmluvou s Przybyszewským r. 1923, nepochybně již před
válkou, když napsal první dvě části *Románů tří magů*. Již tehdy, jak ukazuje název
cyklu, musel mít perspektivně aspoň v hrubých obrysech představu o části třetí.
Ze svědectví Karáskova je zřejmé, že na *Ganymedovi* pracoval již v době, kdy se
roku 1923 v Praze podruhé sešel s Przybyszewským.⁴⁴⁾ Avšak Przybyszewského

⁴³⁾ Nejproslulejším literárním zpracováním golemovské látky je fantasticko-okultistický román
Gustawa Meyrinka *Der Golem* (1915). Měl neobyčejný čtenářský úspěch. 2. vydání r. 1925
vyšlo v počtu 220 000 výtisků. Český překlad Bořivoje Prusíka vyšel ještě před německým originálem
r. 1914 (2. vyd. 1928).

⁴⁴⁾ „Vyprávěl jsem mu o svém Ganymedovi, v němž jest problém pražského golema, zašli jsme
spolu na židovský hřbitov, kde se děj odehrává, a prohlíželi náhrobek velkého rabína. Przybyszew-
ského má práce interesovala a seznámil mě s židovským učencem, žijícím v Gdánsku, jenž mi poskytl
celou řadu detailů v literatuře neznámých.“ (Jiří Karásek ze Lvovic, *Vzpomínka na Stanislava
Przybyszewského*, *Rozpravy Aventina* 3, 1927–28, 71.)

zájem a připomínky, jak se zdá, podnítily Karáska k intenzivnější práci a kromě toho materiál, který Przybyszewski později sám i prostřednictvím svých přátel poslal, pomohl Karáskovi zpracovat hlavní část románu.

Při srovnání Karáskova *Ganymeda* s vlastními pracemi Przybyszewského vynikne jeden podstatný rozdíl, odlišující Karáskův román příznivě nejen od tíživě morbidních románů Przybyszewského, ale i od některých starších prací Karáska samého, zejména od známé *Gotické duše*, která je pod silným vlivem chorobně perverzního blouznění a zrůdných psychopatologických stavů v Przybyszewského *Totenmesse*. Karáskova nová kniha je prostá oné dusivé atmosféry choroby, rozkladu a hnusu, jaká vyznačuje většinu prací Przybyszewského. Uvedu pro ilustraci vedle sebe počátek Przybyszewského krvesmilného románu *De profundis* z r. 1896, který už ve své původní německé verzi vzbudil v Evropě rozruch a pobouření, a počátek Karáskova *Ganymeda*. Při tom jasně vynikne drastický rozdíl mezi hořečnatě trýznivou atmosférou rapsodického románu Przybyszewského a starosvětsky půvabným, hřejivě prosluněným ovzduším, v němž pokojně začíná vyprávění Karáskovo.

„Szedł zmęczony i jak rozbity do domu. Drżał z zimna, pomimo tropicznego upału.

Teraz się pewno na dobre rozchoruje. Czuł niemoc i ból w każdym włóknie swego ciała. A to byłoby bardzo przykre, właśnie tu w obcym mieście.

Szedł szybko ulicą. Do domu. Na czoło wystąpił mu zimny pot; nieprzyjemne, wilgne gorąco rozczłogało się wzdłuż ciała, a w krtani ból, jakby ją ktoś rozpalonemi szpilkami przekłwał.

Łęk wglębiał i rozchodził się w jego krwi. Począł biec.

W swoim pokoju rzucił się na łóżko.

Serce biło gwałtownie. Czuł, słyszał, jak tętnią najdelikatniejsze żyłki, jak drżą, i rozszerzają się i coraz gwałtowniej krwią przepelniają. Zdawało mu się, że lada chwilę pękną pod szalonym natłokiem krwi.“

Citováno podle polského vydání z r. 1922, vyšlého nákladem „Lektora“ ve Lvově.

V takovém tónu je psán celý román. A vedle toho pasus z Karáska:

„Radovan se probouzí po prvé zase na prázdninách ve vile své matky. Jeho pokoj je vybilény, a visí v něm staré rytiny. Je tu několik kusů nábytku po babičce. Zrak Radovanův utkvívá na prádelníku s dvěma sloupky a bronzovým kováním ve způsobě věnečků a na lenošce, potažené světle zelenou látkou s tmavými pruhy. A zase bloudí k starobylému dřevorytu Solise Virgila v papírovém zlatém rámečku, představujícímu Božského Rozsevače, aby s něho zamířil k oknu, kde květou krvavé koruny pelargonii a visí zvonce temně fialových fuchsii. Nechce se Radovanovi s lože, ač již svítí slunce, a venku zpívají ptáci.“ *Ganymedes*, Praha 1925, 8.

Také Karáskovi hrdinové na rozdíl od nezdravých a degenerovaných postav Przybyszewského jsou tentokrát, až je to u dekadentního díla překvapující, lidé aspoň po tělesné stránce zdraví, silní a krásní, epikurejsky vychutnávající krásy a požitky života. Radovan je ztělesněním jinobšské antické krásy v klasicky čistých formách; Jörn Moller v něm najde ideální model pro svého Ganymeda. Adrian Morris je přímo vzor zralé mužské a mužné krásy, imponující zdravou svěžestí a utajenou silou. Radovanova sestra Miloslava je průměrná hezká mladá žena zcela bez dekadentních rysů a jejich matka je sice podivínka s výstředními sklony, avšak přitom žena energická, poživáčná, s bouřlivě kladným vztahem k životu. Postava churavého a šeredného žida Mollera má v struktuře románu nepochybně i úkol kompoziční, slouží jako kontrast, aby v konfrontaci s ohyzdností a těžkou chorobou tohoto znamenitého dánského sochaře ještě výrazněji vynikla klasická dokonalost mladické krásy Radovanovy a zralá, mužná síla Morrisova.

I smrt Radovanova je v duchu starodávné báje podána formou až anticky čistou a projasnělou:

„Dvojník se přeměňoval v ohromného orla, mávajícího perutěmi, a vrátil pařáta do jeho boků, uchvacoval jeho tělo a odnášel je někam do nesmírné výše . . .

Radovan necítil již bolesti ani v mozku, ani v těle. Byl GANYMEDEM, jež si odnášel OREL do své říše jako kořist, do skvělé, nadpřirozené krásy, do neprůsvitné bělosti nebes, do věčné extase, do objetí lásky, jež není již lidská, ale božská . . .“ *Ganymedes*, 109.

Jak odlišný je tento zeyerovsky poetický obraz od trýznivých, šílených křečů, v nichž umírají hrdinové Przybyszewského:

„Słyszał zwierzące rżenie, jęki bolesnej męki rozrodcej; widział twarze, upojone do szału ekstazą nieludzkich pragnień; widział ciała, przeżarte jadem, pokryte wstrętnymi wrzodami; a w dole, gdzieś w dole ujrzał siebie samego, z krwawiącymi się, potrzaskanymi skroniami, z zacziąniętymi piętami, wijącego się w przedśmiertniej agonji.“

De profundis, Lwów 1922, 104.

Ganymedes je dokladem, jak sám Karásek, onen „poslední magnát českého národa“, jak ho Przybyszewski při své poslední návštěvě v Praze nazval,⁴⁵⁾ již vybředával z nezdravého vlivu Przybyszewského, i když podle jeho pokynů a materiálií zpracovával historii nového golema.⁴⁶⁾

Karáskův *Ganymedes* je labutí písní Przybyszewského vlivu na českou literaturu, poslední výraznou stopou, kterou zanechal kdysi tak oslnivě zářící výstřední zjev polského satanisty v díle svých českých obdivovatelů a následovníků. Současně je však i dokumentem definitivního překonání tohoto silně nezdravého, ale pro jisté období a jistou odnož našeho literárního vývoje příznačného vlivu. Poslední Karáskův román dosvědčuje, jak tradice domácí literatury vítězí nad zhoubnými cizími vlivy, takže nakonec *Ganymedes* přes všechny své nedostatky ve významové oblasti, prosáklé zcela nepokrytě projevovanými sklony homosexuálními, je dílem aspoň ve formové a jazykové oblasti nepoměrně lepším než rozbředlá a nabubělá díla Przybyszewského.

Zabýval jsem se zevrubněji Karáskovým *Ganymedem* nikoli proto, že bych mu přičítal trvalejší hodnoty literárně umělecké nebo význam ve vývoji české literatury dvacátého století. Již pozitivista Marian Szykowski správně podotkl:

„Dziś nikt nie czyta w Czechach Karáska, tak samo jak dawno przestano zajmować się w Polsce „nagą duszą“ Przybyszewskiego. Szli razem wspólną drogą za życia (zanim rozeszli się i na tym doczesnym torze). Nie została po nich żadna siła fatalna, która by oddziałała twórczo na przyszłe pokolenia, aczkolwiek nie można lekceważyć poetyckiej mowy Karáska i jej znaczenia w rozwoju czeskiej formy.“⁴⁷⁾

Případ Przybyszewského vlivu na Karáska je však ze stanoviska srovnávacího, zejména pro metodologii historicko-srovnávacího literárněvědného zkoumání, neobvykle zajímavý a poučný. Ukazuje mohutnou sílu domácí slovesně umělecké tradice národní literatury; je názorným literárněhistorickým dokumentem, jak kořenně tkví tvorba každého autora především v domácí literární tradici, z níž zákonitě

⁴⁵⁾ Srov. Jiří K a r á s e k ze Lvovic, *Vzpomínka na Stanislava Przybyszewského*, I. c., 71.

⁴⁶⁾ Ihned po vyjití *Ganymeda* na podzim r. 1925 zaslal Karásek exemplář knihy Przybyszewskému do Varšavy, jak víme z listu Przybyszewského Karáskovi ze dne 16. října 1925. Przybyszewski byl tehdy již v civilní kanceláři presidenta Wojciechowského a bydlel ve varšavském královském zámku. (Srov. S z y j k o w s k i, I. c., 387.)

⁴⁷⁾ S z y j k o w s k i, *Stanisław Przybyszewski w Czechach*, 394.

vyrůstá, i když její tematika je záměrně převahou kosmopolitní, vědomě se přiklánějící k cizím vzorům, látkám a směrům.

Karáskův *Ganymedes* je v tomto ohledu velmi příznačným a instruktivním příkladem. Toto typické dílo pozdní české dekadence, která zdánlivě stála v rozporu ke všem velikým a slavným tradicím české literatury, je ve své formové, jazykové a částečně i významové oblasti přes základní nepopíratelně dekadentní charakter tak prostoupeno prvky domácí literární tradice, že se vliv kdysi tak obdivovaného a tolik napodobovaného Przybyszewského mohl výrazněji projevit již jen v oblasti předmětnostní (tematické).